

וכתעודה לגדלותו בנגלות התורה עוד מימי בחרותו יש
 לצטט מלשונו בריש ספרו "עץ הדעת טוב" וז"ל: אמר הכותב
 חיים בכ"ר יוסף ויטאל נ"ע רצוני לחבר כל מה שחנני קוני לעיין
 במאמרים ממה שיגעתי בימי חורפי בקטנותי עד היום אשר אני
 בן עשרים שנה, והגם כי רובם ככולם יצאוני ונגנבו ממני ואינם,
 אכתוב השארית הנמצאה כעת אצלי אף כי מזעיר הם עכ"ל.
אורי תשס"ז 1234567

הרח"ו "מוסמך"

רבו בנגלה היה הרב מהר"ר משה אלשיך ז"ל, אחד
 מתלמידיו הגדולים של מרן רשכבה"ג ר' יוסף קארו ז"ל, ונסמך
 על ידו, וכשהיה מרן הרח"ו ז"ל בגיל רך כבן י"ד שנה כבר
 הספיק מרן הר"י קארו ז"ל להכיר כשרונותיו ויעודו לגדולה
 כיורש מקומו כקברניט הדור, והיה מזהיר את רבו מהר"ם אלשיך
 ז"ל משם המלאך הדובר בו להשגיח היטב על טיפוח תלמידו
 לתורה ולתעודה, וכמו שכתב רבנו גופיה בספר החזיונות וז"ל:
 שנת [ש]י"ז ליצירה צוה מהר"ר יוסף קארו ז"ל למורי הרב משה
 אלשיך בשם המלאך המגיד הדובר בו שיזהר מאד ללמדני בכל
 יכלתו, כי אני הוא העתיד לישאר אחריו בדור ממלא מקומו של
 מהר"ר יוסף קארו עכ"ל. אכן מוהר"ר משה אלשיך ז"ל שלידו
 נמסרה רשות הסמיכה משנסתלק מרן הר"י קארו, נשתמש בה כפי
 מיטב ידיעתנו רק פעם אחת כשסמך תלמידו מרן הרח"ו ז"ל.
 וכפי שהעיד ג"ע החיד"א ז"ל בשה"ג שלמראה עיניו היה פתקא
 מכתב יד מהר"ם אלשיך ז"ל עצמו שנכתבה ביום כ' באלול שנת
 ש"ן וזה נוסחה: מהכח אשר חנן ה' אותי הצעיר להסמך ע"י
 מוה"ר יוסף קארו זלה"ה סמכתי החכם השלם החסיד המקובל
 ה"ה ר' חיים ויטאל נ"י. ולראיה בידו שיורה יורו ידיו בכל
 דין מוסמך. כתבתי ונתתי בידו היום יום עשרים לחדש אלול שנת

מח"ס 1234567

הש"ן, משה בכ"ר חיים אלשיך זלה"ה (ספר ברכת הארץ אות שכ"ד).

מח"ס 1234567

ואכן מרן הרח"ו ז"ל שימש ברבנות כל ימיו, דן ושפט והרביץ תורה בתלמידים, תחילה בירושלם לפני מוה"ר רבנו בצלאל אשכנזי, ואחריו בשנות של"ח – שמ"ו, ואחרי פטירתו בשנת שנ"ב, וישב שם כחמש שנים. אחר כך עבר לדמשק והיה רב בק"ק איסלקיין, ושם ישב על כס הרבנות עד יומו האחרון.

הרח"ו ז"ל בירושלם

בספר שו"ת באר מים חיים לבנו הר"ש ויטאל (סי' י"ט) נמצאת עדותו של הרב עזריה זאבי ז"ל מירושלם על היות רבנו הרח"ו ז"ל רב ומרביץ תורה שם, וכה כותב בנוסח השאלה: וכן נהגו פה עיר הקודש מימי קדם שהיה הרב הגדול מורנו אביו זלה"ה מרביץ תורה פה ירושלם תוב"ב, עכ"ל. ובספר החזיונות כתב וז"ל: ובט"ו לכסליו [שנת של"ח] הלכתי לדור בירושלם. גם שם כתב: שנת [ש]ל"ח הייתי דורש בירושלם בקהל יום שבת בבוקר וכו' עכ"ל. גם נזכר ע"י הגאון הר"ש עדני ז"ל בעל המחבר ספר "מלאכת שלמה" על המשניות בהקדמתו וז"ל: ולעיר ירושלם עה"ק תוב"ב הובאתי, תמיד בין עפר רגלי החכמים אשר היו שם נתאבקתי, הלא המה עמודי הגולה והאריאל, כמו החכם השלם המקובל האלהי כמוהר"ר חיים ויטל נ"ע ומורנו הרב אשכנזי כמוהר"ר בצלאל נ"ע וזולתם מורי הוראותם וכו' עכ"ל. ובשה"ג כתב ג"ע החיד"א ז"ל שלמראה עיניו היה שטר אחד הנכתב בעיה"ק ירושלם בשנת השמ"ד ומזכיר בו למוהר"ו ז"ל. וכבר נאמר לו מפי רבו האר"י ז"ל שתועלת רבה ימשך לו מדירתו בירושלם ת"ו וכמ"ש בספר החזיונות ובש' הגלגולים

(הק' ל"ח) וז"ל: אמר לי מורי ז"ל שאלך לדור בעיה"ק ירושלם תוב"ב כי שם מקום דירתי האמיתית ושם עיקר השגתי וכל טובתי עכ"ל.

ומשם לדמשק

ובענין הליכתו של מרן הרח"ו ז"ל מירושלם לדמשק הביא ג"ע החיד"א ז"ל בספרו שה"ג בערכו של רבנו מעשה ששמע מרבני זקני ירושלם, שעשה קפיצת הדרך על ידי שמוש שמות הקודש כדי לברוח מפני חמתו של שר אחד ישמעאלי תקיף ששמו אבו סיפין שציוהו ואיים עליו לפתוח את מי גיחון שסתם יחזקיהו מלך ישראל. ושוב נגלה לו רבו האר"י ז"ל בחלום והוכיחו והודיעו שלא טוב עשה כי אותו שר היה גלגול סנחריב, והרח"ו ז"ל היה בו ניצוץ חזקיהו המלך והיה שעת הכושר לעורר אתחלתא דגאולה ע"י פתיחת מי גיחון, וחליף שעתא כיעור"ש המעשה באורך.

מרן ז"ל בילה שארית ימיו בדמשק על התורה ועל העבודה, וכפי שנהג בשאר תחנות מגוריו כצפת ירושלם ומצרים, היה מרביץ תורה, מורה הוראות ודיין ודורש לקהל. אמנם כפי שנראה מרשימותיו בספר החזיונות, מאד מאד היה נטפל להנושא הנשגב של תשובתם ותיקונם של עם ישראל, והיה מרבה בדרשות לעם, כדי להחזירם אל דרכי חיים, וכפי שהיה לו פעמים רבות גילויים ממתכתא דרקיעא ע"י סימנים שונים שתפקיד רם זה תלוי על צוארו, ושרק בתנאי הצלחתו בדבר זה, תצמח במהרה בימיו גאולתן של ישראל באמצעותו.

חבוריו האחרונים

גם עד זקנה לא ככתה בלילה נרו, וכתב עוד שני ספרים

ידועים בחשיבותם. אחד "ספר החזיונות" אשר ארבעת חלקיו עוסקים במעלות נשמתו, וגודל השגותיו, ויעודיו הנשגבים כמושיען של ישראל והכל עפ"י חלומות וחזיונות, ומפי רבו, וע"י סימנים שונים. והשני ספר מופלא בקבלה מעשית.

ספר זה אי פעם נזדמן ליד ג"ע החיד"א ז"ל בהיותו באחד ממסעותיו וכה תיאר את התפעלותו ממנו (במעגל טוב עמ' נ"ט בראשו) ובתוכם ראיתי ספר מופלא מכתב יד מהרח"ו בקבלה מעשית וחכמת הצירוף ועניינים אחרים מהתנאים. ולקחתי בתורת שאלה ספר זה עם ספרים אחרים, והלכתי והייתי מתבודד בספר הנזכר, וכמעט שהתחלתי להבין קצת בדרך השגה, והיה לי התלהבות גדול. ובעוד שהייתי מעיין בו נתנמנמתי וראיתי למהרח"ו זצ"ל והייתי שואל שאלה ממנו, והשיב לי ונתן לי כוס יין לשתות ונתעוררתי, והייתי שמח הרבה וכו' עישל"ב איך שעלתה הסכמתו להחזיר תכף את הספר בחששו שמא אינו ראוי והגון לו באותו הפרק, ואיך שסוף סוף אחר כמה זמן נזדמן שוב לידו, וקבלו במתנה לו לעצמו.

דמותו המשתקף אלנו מתוך ספר החזיונות, שער הגלגולים וספר שבחי האר"י ז"ל

מתוך קטעים מפוזרים בין השמונה שערים, וביחוד מתוך ספר שער הגלגולים, הקדמה ל"ח ול"ט בפרט שהם למעשה חלק האחרון מספר החזיונות, וכן מכל חלקי ספר החזיונות ומספר שבחי האר"י ז"ל יש לנו חומר רב ועשיר לדלות ממנו ידיעות אודות מרן הרח"ו, גדולת נשמתו, חסידותו וקדושתו, גודל השגותיו, ויעודו כמפיץ תורת רבו האר"י ז"ל בעולם, וכאחראי על תיקון הדור בתשובה שלמה כהכנה לגאולה הקרובה, וכן

בעצם כמושיען של ישראל, וכל זה נתאמת אצלנו מכלי ראשון,
 מעצם כתי"ק של מהרח"ו ז"ל ולא הורק מכלי אל כלי.

לכן אמרתי להעתיק בכאן כמה מלשונות הנזכרים על סדר
 האמור וזה החלי בס"ד.

ממרום נבחר מהרח"ו ז"ל להיותו הכותב והמוסר קבלת רבו
 לכלל ישראל ולדורות, ולהיות ממלא מקומו אחריו.

כ"כ בהקדמת ספר עץ חיים וז"ל: כי שתי שנים קודם פטירת
 הרב זלה"ה בא אנוס ממצרים עפ"י הדיבור, כי כן הוגד לו
 ברוה"ק כי הגיע עת פקודת רוחו להשיבה אל מקומה לאלהים
 אשר נתנה לו, וגם כי במצרים נצטוה עפ"י הדיבור, ולהפקיד
 מזער מקצת חכמתו הגדולה והנפלאה, כי כן ציווהו במתיבתא
 דרקיע לחיות שארית בארץ, והדברים עתיקים כבשים ללבושך.
 ואז בעלותו מארץ מצרים סמך ידיו עלי והאיר עיני בקצת
 הקדמות אמתיות שרשיות שמסרו לו ממתיבתא דרקיע וקבה"ו
 להחיות שארית בארץ, ומפי אליהו ז"ל שנתגלה אליו תמיד וכו'.
 ומה שסתם בכאן מרוב ענוה, להיות הדברים עשויים להתפרסם,
 גילה ופירש בקונטריסי סתר שרשם לעצמו, וכה כותב בס'
 החזיונות ריש ח"ד (שער הגלגולים הק' ל"ח): ביום ר"ח אדר
 השל"א ליצירה אמר לי [מורי ז"ל] כי בהיותו במצרים התחיל
 להשיג השגתו, ושם נאמר לו שיבוא לעיר צפת, כי שם הייתי אני
 חיים דר שם, כדי שילמדני ואמר לי כי לא בא לדור בצפת תוב"ב
 אלא בעבורי, ולא עוד אלא שאפילו עיקר ביאתו בגלגול הזה לא
 היה אלא בעבורי להשלים אותי וכו' גם אמר לי שלא היה מוטל
 עליו ללמד לשום אדם זולתי אני לבדי ובהיות שאני אלמוד לא
 יצטרך הוא להתקיים בעולם הזה.

וכן נמצא כתוב בס' שבחי האר"י: ... בלילה אחת בישיבת ^{אורח חכמה} הרשב"י אמרו לו [להאר"י ז"ל] מה לך בארץ טמאה זאת, לך לגליל העליון צפת תוב"ב וכו' ואת החכם כמהר"ר חיים ויטאל תמשח לנביא וחכם תחתיך, כי הוא נשמה גדולה וכו' וללמדו כל רזין עילאין שאתה שומע.

ובספר החזיונות (ח"א ושם ח"ד ובשה"ג הק' ל"ח) סיפר מהרח"ו ז"ל משם רבו הר"מ אלשיך ז"ל שאמר לו האר"י ז"ל כלשון הזה: כי הוא [האר"י ז"ל] לא בא לעולם אלא ללמדני לי לבדי, ואי אפשר שתתגלה חכמה זו כי אם על ידי וכו' הלואי שתזכה להיות תלמידו, כי לולי שאמרו חז"ל בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו הייתי אני עצמי מתקנא בו על עוצם המעלה שעתיד לעלות דבר שאין לו שיעור עכ"ל. וכתב עוד שם שמעין זה אמר האר"י ז"ל להר"ש סאגיש ז"ל וז"ל: אם אינך רוצה ליכנע אל הרב חיים ללמוד חכמה הזאת ממנו, מעולם לא תדענו עכ"ל.

ובס' החזיונות ח"ד (שה"ג הק' ל"ח) כתב וז"ל: גם מהר"י ארזין ז"ל הגיד לי כי ליל א' של שבת הלך לבית מורי ז"ל בחצות לילה מרוב הקנאה שעלה בלבו, לומר למה הוא בשנים יותר ממני והיה משועבד לי לשמוע הדרוש ממני, והלך לבכות לפני מורי ז"ל אז על הדבר ההוא, והשיב לו כי הוא ז"ל לא בא לעולם אלא ללמד אותי בלבד, שכל שאר החברים לא היו יכולים ללמוד אפילו אות אחת ממנו, אלא כולם היו צריכים ללמוד עמי, וגם ענין זה שמעתי מפי מורי ז"ל.

עוד כתב שם וז"ל: ודע כי מן השיחה הראשונה שדיבר עמי א"ל שאזהר מאד שלא אגלה עניינו של השגתו וידיעתו לבני אדם, לפי שהוא לא בא רק לתקן אותי בלבד, ואח"כ על ידי יתוקנו אחרים, והתרה בי שאם אגלה עניינו שימשך נזק גדול לו

ולי ולכל העולם כולו ונתגלגלו הדברים שמורי הר"מ אלשיך נר"ו ידע הדברים וגזר עלי שאגיד לו הענין, ומכח גזרתו הוכרחתי לגלות לו, ואז משם ואילך נתרבו הנכנסים בבית מורי ז"ל. ואני הייתי חושב שעשיתי מצוה גדולה לזכות כל אותם שהיו חוזרים בתשובה, ופעמים רבות היה מורי ז"ל מוכיח אותי על זה שלא היה לו פנאי ללמוד עמי וכו' ובהמשך הימים רצה לשלח את כולם מעליו ולא רצו לילך וכו' ולא עברו כמשלש חדשים עד שיום אחד לקחני בסתר וא"ל כבר ידעת כמה התריתי בך על הדבר הזה וכמה נזק נמשך לך מזה וכו' והנה עתה דע לך כי נמשך לי נזק גדול מגילוי סודות אלו להם, כי הם עדיין בלתי מתוקנים לזה וכו' ובעבורך שומעים הם ואינם כדאים עדיין לשמעם וכו' ולכן שמע נא עצתי ואל תשאל לי בפניהם דבר, והניחה לי ויפרדו כלם מעלי ותשאר אתה לבדך וכו' ולא שמעתי ולא רציתי לשמוע בקולו באמור לו שלא יהיה נחשב לי עון בזה לדחות כל תשובת האנשים ההם בעבור תועלתי וכו' וא"ל דע כי אין עוד זמן אלא היום הזה בלבד, ואם לא תודה לדברי אין עוד תיקון וכו' ואני בעונותי רציתי להיות חסיד שוטה ואמרתי לו מה שיארע לכולם יארע לי וכו' ולא יאמרו בשמים שבשביל תועלתי לא חששתי אל תועלת כל הצדיקים הללו וכו' ובפרט לא חשבתי ושערתי בעצמי מה שהיה בעו"ה. ואחר שלשת ימים הוכה במגפה יום ערב שבת פרשת מטות ומסעי יום ר"ח אב שנת השל"ב ליצירה וביום שלישי ה' באב נפטר לחיי עולם הבא וחל"ש זכרו לחיי עולם הבא עכ"ל.

וקרובים הדברים להיות מפורשים, שאכן מהרח"ו ז"ל היה ניצוץ רבי אבא שנבחר להיות הוא הכותב סודות התורה ששמעו תלמידי הרשב"י ז"ל מפי רבן, כן הרח"ו ז"ל נבחר להיות סופרו של מרן האר"י ז"ל שעל ידו תתגלה חכמתו המפוארה בעולם.

והכי איתא בס' הזוהר בריש (האדר"ז) וז"ל: רבי אבא יכתוב ורבי אלעזר ברי ילעי ושאר חברייא ירחשון בלבייהו וכו' עכ"ל. ועל זה כתב הר"ח¹²³⁴⁵⁶⁷ וז"ל בהקדמתו הנפלאה לש' ההקדמות וז"ל: הלא תראה כי בעת פטירתו בריש אדרת האזינו לא ניתן רשות לשום אחד מאותם שבעה עיני ה' העומדים אז אצלו לכתוב סתרי הזוהר אלא לרבי אבא כנזכר שם וכו' ואין ספק כי לולי שרשב"י הכיר וידע ברוח קדשו כי רבי אבא היה חכם גדול ויודע להלביש ולהעלים הדברים בדרך חידה ורמז שלא יבינו אפילו חכמי הדור ההוא לא היה מצוהו שיכתוב וכו' עכ"ל.

ויש להקביל לדברים אלו את אשר כתב מהר"ח וז"ל בס' החזיונות ח"ד (שה"ג הק' ל"ח) וז"ל: גם פעם אחת הלכתי עם מורי ז"ל אל מקום שנתוועדו שם חברי רשב"י ע"ה כשעשו אדרא רבא דנשא, ושם במזרח הדרך יש שם סלע אחד בו ב' בקיעות גדולות, ובאותה הבקיעה של צד צפון שם ישב רבי אבא, ואצל האילן שכנגד שני בקיעות אלו במערב שלהם שם ישב רבי אלעזר. ומורי זצ"ל ישב בבקיעה הצפונית במקום רשב"י ע"ה, ואני ישבתי בבקיעה הדרומית במקום רבי אבא שלא בידיעה, ואח"כ הגיד לי מורי ז"ל הענין, ולא ידעתי אם ענין הנז"ל שאחד מחברי האדרא הוא משורש נפשי והוא רבי אבא וע"כ ישבתי במקומו שלא בידיעה וכו' עכ"ל.

גם יש להסמיק לכאן מ"ש הר"ח וז"ל בסוף ס' החזיונות (שה"ג הק' ל"ח) וז"ל: סיפר לי ה"ר יצחק הכהן ז"ל כי בעת פטירת מורי ז"ל כשיצאתי מאצלו, נכנס הוא אצלו ויבכה לפניו ויאמר: וכי זו היא התקוה שהיינו כולנו מתאוים בחייך לראות טובה ותורה וכו', אז אמר לו מה נעשה מכאן ואילך ויאמר תאמר לחברים משמי שמהיום והלאה לא יתעסקו כלל בחכמה זו

שלמדתיים כי לא הבינו אותה כראוי ויבאו ח"ו לידי כפירה ואבוד נפש, ואמנם הרח"ו לבדו יעסוק בה לבדו בלחישתה בסתר וכו' עכ"ל. והרי זה דומה ממש לאזהרת הרשב"י ז"ל לחברייא: רבי אבא יכתוב ורבי אלעזר ברי ילעי ושאר חברייא ירחשון בליביהו (עי' במפרשים).

1234567

וכ"כ הרב שלומיל במכתבו וז"ל: אמנם לא ניתן רשות לשום חכם מכל חכמי ארץ ישראל לכתוב דבריו [של האר"י ז"ל] בספר זולת לר' חיים ויטאל נר"ו, באומרו שאין אחד מהם יכול לירד לסוף דעתו, ולכתוב הדברים באמתתם זולת כמ"ו חיים וכו' עכ"ל.

ועל פי הדברים הנזכרים כתב ג"ע מרן החיד"א ז"ל בספרו שם הגדולים בערכו של הרח"ו ז"ל וז"ל: הנה רבנו האר"י ציוה ששום אחד מתלמידיו לא יכתוב זולת מהרח"ו (א"ה מה שנראה היפך זה במקום אחר, אינו עיקר), אך הם לחשקם בתעלומות חכמה היו כותבים, ומאלו הקונטרסים משאר התלמידים נתהוו טעויות ונוסחאות, ועוד כי מהרח"ו לא נתן רשות להעתיק מכתביו לשום אחד וכו' עכ"ל.

וז"ל מהרח"ו ז"ל בהקדמת ספר "רנו ליעקב" כת"י ומובא גם בסוף ההקדמה לע"ח: דע כי קצת מחברינו כתבו להם ספרים מה ששמעו ממורי זלה"ה ומזולתו על שמו, וכולם כתבו הדברים בתוספת וגרעון כפי הדעות והבחינות שלהם, ולכן נתפשטו כמה מיני כתבים כפי בחינת הכותבים וידיעתן ובהכנתן כמה שכתבו הניחו מקום לכמה קושיות, ולכן אין לסמוך על אותן הספרים, וצריך להרחיק מהם עכ"ל. ונמצאנו למדים מזה שמלבד שהבנתם של שאר התלמידים לא היתה שלמה (וכנמצא לרוב מזה בספר החזיונות ח"ד ובס' שבחי האר"י ועוד), יתר על כן גם לא היו

דייקנים והיו מוסיפים וגורעים מדעתם, ופעמים אפילו ערכבו הקדמות ששמעו ממקובלים אחרים זולת מרן האר"י ז"ל, והעלו הכל על שמו.

אמנם מהרח"ו ז"ל היה מדקדק הרבה בכתיבת שעריו וסדריו, לא לשנות מאומה מכפי ששמע מרבו, וכפי שהעיד בהקדמתו לעץ חיים וז"ל: אכן זחלתי ואירא, ולפי שיש בדרושים הללו דברים רבים אשר הרואה יחשוב שהם דברים המנגדים זה את זה, ולאפס הפנאי לא היה לי זמן אחרי שומעם לשאול את פי מורי זלה"ה ינחני במעגלי צדק הדרושים האלו, ולסלק ולהרים מכשול אשר בהם למאן דעאל ולא נפק. ואם ירצה האדם להעמיק את עמק מחשבתו בהם ולהעמידם על נכון, מי הוא אשר ערב לבו להוסיף ולגרוע כמלא אות אחת קטנה כאשר לא שמע ולא קבל מרבו, כי עונו גדול מנשוא וכו' על כן עלתה הסכמתי שלא להוסיף ושלא לגרוע כמלא נימא (פי' בדרך חידוש ותוספת שלא קבל). אפילו בענין הסדר בעצמו (פי' הסדר של כל דרוש בפני עצמו והמשך ענייניו, אבל לא סדר הדרושים בעצמן). כאשר שמעתי מפי מורי זלה"ה עכ"ל ועיין ע"ח (שער ל"ד פ"ז) שחזר ושנה אזהרה זו עי"ש.

אמנם במשך כל שנות חייו, שמעת פטירת רבו האר"י הקדוש ז"ל ואילך, טרח ויגע מרן הרח"ו ז"ל בעשר אצבעותיו בסידור חיבורו הגדול "עץ חיים" אשר בו ריכוז וערך כל ההקדמות המופלאות שקבל מפי רבו ז"ל בחכמת הקבלה, לפרטי סוגיהם ונושאייהם כנודע. ותמיד כל הימים היה חוזר ושונה פרקו הנאה, פעם אחרי פעם ומהדורה אחרי מהדורה, יפה ותיקן סגנונו וסידורו, וכיון שמועותיו, העיר הערותיו והגהותיו, פירושיו והבנותיו, בשנות"ו א"ת טעמ"ו, בתוספת הרחבת הלשון,

והבהרת הסגנון, ודקדוק והעמקת ההסברים והטעמים, בנסותו יותר ויותר לדייק ולכוין, להטעים ולהקיף את כל אשר קבל מפי רבו בדייקנות כפי ששמע באמת, בהיותו יודע ומכיר שלתכלית זו נבחר דוקא הוא, ששורש נשמתו משורש רבי אבא ספרא רבא ומהימנא, להנחיל ולהוריש לדורות הבאים את קבלת רבו הקדוש האר"י ז"ל, אשר לא פחות מתיקון העולם במלכות שדי תלויה בגילויה לימודה וקיומה כנודע, לכן בה הגה יומם ולילה, ובלה מיטב כוחותיו, להוציא דבר מתוקן מתחת ידו.

אמנם סוף סוף, בחששו פן ושמא ואולי הוסיף או שינה כל דהוא במהדורות האחרונות מדיוק שמועותיו וקבלותיו מכפי שנמסרו לו מפי רבו ז"ל, כתוצאה מהשתדלותו להבהיר ולברר היטב מקחו של צדיק, ובמיוחד מפני סיכומי דרושים שכתב דרך לימודו זעיר שם זעיר שם, באיזה נושאים עמוקים ומסתעפים, הטעונים ביאור להעמידם בקרן אורה על צביונם ומקומם, וההערות והסברים שאלות ויישובים שרשם עלי הגליון סובב הולך, ופעמים כלול ובלוע תוך תוך דברי רבו גופיה, אשר בהם טמ"ן ברמ"ז סודות גדולים וגילויים נפלאים כנודע עפ"י מסורת המקובלים שכל הצריכי עיון שהניח רבנו, המה בעצם מורה דרך להלומד לשית לב בשום שכל הדק היטב בתוך תוכיות הצורתא דשמעתא בעיון נמרץ כדי להבין ולהשיג את אשר טמן והעלים בגו לשונותיו הקצרים. ומה גם נקיפת לבו הטהור על שגילה ביד רחבה גילה אחר גילה מנסתרות שבבית גנזיו, שאולי עשה מעל ומעבר ממה שהורשה, לכן מנימוקים אלו "שם אותם בגניזת קבורים" (לשונו של מהר"י צמח בהקדמת "קול ברמה") והניח תמורתן ירושה לדורות בידי בנו ממלא מקומו מהדורה אמצעית מהכתבים, שלמה בהיקפה ומשוכללת בלשונה ודיוקה, מנופה ביי"ג נפה, סולת נקיה מהנמסר לו מפי רבו, שבה התוספות

שמדיליה הם מועטים, ואז נחה שקטה דעתו להיות נאמן רוח ומכסה דבר.

אמנם בשמים אחרת יעצו, ולאחר פטירתו, רבנן קדישי אשר בדור (ובראשם מהר"י צמח ז"ל) לאחר שעשו שאלת חלום וקבלו רשות הוציאו מקבורה ע"י יחודים, והגם שניזוקו בהיותם טמירין בהאדמה, מ"מ רובם ניצלו ומתוכם סידר מהר"י צמח ז"ל את סדרת כתביו המפורסמים במעלתן המיוחדת, להיותן מיוסדים על כתבי המהדורא בתרא.

ולענ"ד עיקר קפידת מרן האר"י ז"ל, ומרן הרח"ו ז"ל בדבר זה, שאך ורק לו תהיה זכות הכתיבה, היה מפני שהוא היה הגדול בין התלמידים והיותר מבין ומוכשר מכולם לדבר זה, כאשר נמצא לזה עדיות לרוב, וחששו פן אם יכתבו גם שאר החברים יתהוו ריבוי הנוסחאות וההבנות, ולא היתה נמסרת קבלת האר"י לדורות הבאים בצורה אחידה וסדורה, מגילה מגילה ניתנה, אלא כמגילת סתרי"ם. ולאור כל זה הזהירנו מרן הרח"ו ז"ל את אזהרתו הגדולה בהקדמתו הנפלאה לשער ההקדמות וז"ל: דע כי מן היום אשר מורי זלה"ה החל לגלות זה החכמה לא זוהי ידי מתוך ידו אפילו רגע אחד, וכל אשר תמצא כתוב באיזה קונטריסים על שמו ז"ל ויהיה מנגד מה שכתבתי בספר הזה טעות גמור הוא, כי לא הבינו דבריו, ואם יש בהם איזה תוספות שאינו חולק על ספרנו זה אל תשית לבך בקבע אליו, כי שום א' מהשומעים את דברי קדשו לא ירדו לעומק דבריו וכוונתו, ולא הבינום בלי שום ספק. ואם יעלה בדעתך לחשוב שתוכל לברור הטוב ולהניח הרע, אל בינתך אל תשען, כי אין הדברים האלו מסורים אל לב האדם כפי שכל אנושי, והסברה בהם סכנה עצומה, ויחשב בכלל קוצץ בנטיעות ח"ו. לכן הזהרתיך, ואל

תסתכל בשום קונטריסים הנכתבים בשם מורי זלה"ה זולתי במה שכתבנו לך בספר הזה, ודי לך בהתראה זאת עכ"ל. ועיין בספרי "אהבת שלום" במאמר "גדול השלום" שביארתי כוונת אזהרתו ז"ל דוקא על קונטריסים נפרדים שחברו החברים בעצמן, אבל מה שהוא ז"ל ליקט מדבריהם על פי כתביהם לתוך שעריו איננו בכלל האזהרה וכמ"ש: "זולתי במה שכתבנו לך בספר הזה" עיש"ב.

ואכן שמר הרח"ו ז"ל פקודת רבו ז"ל להסתיר ולהעלים החכמה, ובימיו לא הפיץ מעינותיו חוצה. וגם הסתיר והעלים בתכלית כתיבותיו, וכאשר העיד על זה הרב שלומיל במכתביו וז"ל: בפרט מהרח"ו נר"ו כל העולם מעידים עליו שאין שני לו בכל העולם כולו, ויש לו ג"כ השגה ברוח הקודש וכו' ואין לך יום שאינו מחדש בתורה, וכבר כתב פי' על הזוהר והתיקונים וספר יצירה, ועל כמה וכמה אגדות ומאמרי מדרשות של רז"ל, אבל הכל הוא גנוז וטמון ומכוסה אצלו, ואין כח ביד שום חכם מארץ הצבי שיכול עמו שיגלה לו סתרי תורה. והוא אומר שאינו רשאי לגלות אלא למי שיתנו לו רשות מן השמים עליו וכו' עכ"ל. ועוד כתב שם: שלאחר פטירת האר"י ז"ל לקח מהרח"ו ז"ל כל הקונטריסים מיד כל החברים ולא הניח להם שום דבר מזו החכמה, ולא החזיר אותו להם, באומרו שלא ניתן רשות לגלות עוד בעולם הזה האור הגדול, כי כבר נסתמו אותן מעיינות החכמה ושערי אורה שהיו פתוחים בזמן הרב ע"ה. וכך נשאר העולם ט"ו שנים בחושך אחר פטירת הרב ע"ה. ומהרח"ו לקח בין כך ובין כך כל הקונטריסין, והיה מעתיק כל החידושים שלא שמע הוא והיה מצרף אותם עם החידושים שלמד הוא, וכתב בצדו: זהו מן החברים, וסידר כל הדברים כל דבר ודבר על מקומו הראוי לו וכ' וחלק אותם לחלקים והחלקים לשערים והשערים

לפרקים, וקרא אותם "עץ חיים" והנה הוא גנוז אצלו ט"ו שנה לא שזפתהו עין רואה, עד שנתעורר גדול בישראל אביר הרועים כמהר"ר יהושע בן נון ע"ה, ואף כי היה לזה הרב כמעט כל חמדת ישראל שהיה אב"ד בצפת, וראש לכל ראשי הישיבות דצפת, ועל פיו יבואו כל ההקדשות של כלל הגולה, והוא היה המשביר והמספיק לכל חכמי צפת ולכל העניים ולהאלמנות ומלבד זה היה עשיר מופלג בממון, ואעפ"י כן היה משפיל עצמו לפני מהרח"ו נר"ו כתינוק, נושק לו ידיו ורגליו, בוכה ומתחנן לפניו שיגלה לו רזי התורה, ונתן לו מתנות למאות, והיה עומד ומשרת לפניו כעבד בפני רבו, ומלבישו, מרחיצו, מנעילו, שופך מים על ידיו. אח"כ נזדמן שהלך מהרח"ו מירושלם למצרים, הלך ג"כ ריב"ן עמו כדי למצוא חן בעיניו ולפתותו בעניין מסירת זו החכמה. אח"כ הלך ממצרים לירושלים, והלך ג"כ ריב"ן. ועכ"ז לא היה יכול לפתותו להיות שאמר מהר"ח נר"ו שאין רשות נתונה מלמעלה עדיין, והיה ריב"ן עומד על משמרתו ומצפה לרחמי שמים. עד שאח"כ נפל כמהר"ח למשכב והיה מוטל על ערס דוי שנה תמימה שלא היה יודע בין החיים לבין המות, אז ריב"ן נתן ג' זהובים לאחיו של כמהר"ח ושמו כמהר"ר משה נר"ו על מנת שיביא לו הספרים ולהחזירן אחר ג' ימים. מיד הלך כמהר"מ נר"ו והשתדל ופתח בהחבא והביא לו הספרים, אבל לא כולן. ואפשר שכך היה גזרה למעלה שלא יתגלה כולו כי אם אותו החלק לבד ותיכף שכר ריב"ן מאה סופרים ונתן לכל אחד ששה ניירות, ותיכף העתיקו אותן בג' ימים. ותיכף באותה שעה חזר כמהר"ח לבריא אותו ולא היה ריב"ן יכול להשיג יותר מן אותן הספרים שלא העתיק, ומאותו היום והלאה נתפשטו הספרים בין יחידי סגולה בארץ ישראל לבד וכו' עכ"ל.

ותעודה נפלאה ברורה נותרה בידנו להעיד על טיבן של

0.134567 revised

דברי חכמים

דברים הנזכרים, הוא שטר ההתקשרות שבין שאר תלמידי האר"י ז"ל לבין רבנו הרח"ו ז"ל שנעשה סמוך לפטירת מרן האר"י ז"ל וז"ל: אנחנו החתומים מטה קבלנו עלינו להיות בחברה אחת את השי"ת ולעסוק בתורתו יומם ולילה ככל אשר יורנו מורנו הרב החכם השלם האלהי כמוהר"ר חיים ויטאל נר"ו. ונלמוד עמו בחכמת האמת ונהיה נאמני רוח ומכסים דבר מכל מה שיאמר אלינו, ולא נטריח עליו להפציר בו יותר מדי מהדברים שאינו רוצה לגלות לנו, ולא נגלה לזולתינו שום סוד מכל מה שנשמע מפיו בדרך האמת, וגם לא מכל מה שלימד אותנו לשעבר, ואפילו ממה שלימד אותנו בחיי מורנו הרב הגדול כמוהר"ר יצחק לוריא אשכנזי ז"ל בכל אותו הזמן ואפילו מה ששמענו מפי מורנו הרב ז"ל הנזכר לא נוכל לגלותו בלי רשותו אחרי שלא היינו מבינים הדברים אלא על ידו שהיה מחזירם לנו. וקבלה זו היא בשבועה חמורה בשי"ת על דעת מורנו הרב כמוהר"ר חיים נר"ו הנזכר והמשך קבלה זו היא מהיום ועד עשרה שנים רצופין. והיה זה ביום ב' כ"ה למנחם השל"ה ליצירה פה צפת תוב"ב והכל שריר ובריר וקיים יוסף ארזין. יונתן סאגיש. שמואל די אוזידא. גדליה הלוי. יעקב מסעוד. יהודא משען. יוסף לאטון. עכ"ל.

ונביא בכאן מלשוננו של מוה"ר השל"ה הקדוש באגרתו הרמ"ה ששלח מירושלם אל הגולה להגאון אב"ד דק"ק פרעמסלא הרב שמואל בכהר"ר משולם פייבש זלה"ה, העתיקו בספר "נובלות חכמה" בהקדמה וז"ל: זה האלהי [הרב חיים ויטאל] היה ממלא מקום הרב ז"ל והוא ז"ל לא היה מגלה החכמה לשום אדם, רק עשה חיבור מופלג, נקרא "עץ חיים" וציוה בעת מותו שלא יבוא הספר לדפוס ולא יועתק, רק נתן רשות מי שירצה ללמוד ממנו בביתו רשאי. בכן בעברי דרך דמשק

הביאני בנו לחדרו, ונתן לי הספר. והיתה לי הקריאה קשה במאד, כי היה כתב ספרדי. אבל דעו, מיום שנתנה התורה לא היה ספר ^{אוצר החכמה} כזה. והנה כותב בהקדמה למען אמונת ה' יתברך על קונטרסים שנתפזרו ברוב העולם, ונקראים על שם האר"י ז"ל, להשמר מהם במה שכותבים מעצמן החכמה, אם לא בדברים שהם פשטים נעימים בפסוקים או באיזה דרושים וכו'. ובספר ההוא מבוארת החכמה על פי הסדר, ראשי פרקים, עין לא ראתה אלהים זולתיך. וכשהביאני ה' ירושלם ע"ה תוב"ב ואני כוסף ומתאוה לזאת החכמה, ויש בכאן הרבה חכמים וגדולים, ולכולם יש קונטרסים שנתפשטו מתלמידיו, ומצאנו וראינו שהם בהרבה עניינים חלוקים. ולפי השגתינו באו קצת דברים המחריבין עולמות מכל מקום אנחנו יגעים ומוציאים לפי שכלנו והשגתינו איזו השגה, אבל חלילה לנו להביא תחת הקולמוס כי אולי ח"ו משגה הוא, כמו שקרא לקדמוננו בקצת עניינים בקונטרסיהם, אך לה' קוינו שיהא עת שיתגלה לנו ספר הקדוש דאלה"י הנ"ל, כי לכל זמן ועת לכל חפץ וכו' עכ"ל עיש"ב. ומדברי קודשו יעמוד המעיין על טיב כמה וכמה פרטים אשר ביארנו ובררנו בס"ד בקונטרסנו. ותלי"ת שמעתה שזכינו בדורות אלו לכל כתבי הרח"ו ז"ל כמעט בשלמותם, בודאי שאין לזוז מהם זיז כל שהוא והדברים ברורים בס"ד.

והאמת אגיד, כי ברור הדבר שלעצם ענין גילוי והסברת הסודות, היה לרבנו הגדול האר"י הקדוש קושי גדול בהמצאת דרכים ואופנים לצמצם ולהלביש הדברים במשלים וכו' כי היו הסודות והידיעות וההסברים מתרבים ומתפשטים ומסתעפים במוחו מענין לענין ומנושא לנושא וכו' באופן שהיה קשה מאד להשומעים את לקחו להשיג דעתו הרחבה, וכמו שמעיד על כך מעשה שהיה הכתוב בספר שבחי האר"י ז"ל וז"ל: פעם אחת

אמרו לו חכמי צפת, רבנו, נר ישראל, כל כך חכמה מסר השם
 יתברך ביד מעלתך למה לא יחבר הרב חיבור נחמד כדי שלא
 תשתכח תורה מישראל. השיב להם בזה הלשון: אילו כל הימים
 דיו, וכל הרקיעים גוילים, וכל הקנים קולמוסים, לא יספיקו
 לכתוב כל חכמתי, וכשאני מתחיל לגלות לכם סוד אחד מן התורה
 נתרבה עלי כל כך שפע חכמה כמו נחל שוטף, ואני מבקש
 תחבולות מהיכן אפתח לכם צנור דק וקטן לומר לכם סוד אחד מן
 התורה דבר מועט כפי אשר תוכלון שאת, שלא להרבות לכם יותר
 מכדי כחכם, ותפסידו הכל כמו הנער שהיה נחנק בגרונו אם היה
 בא לו החלב ברבוי וכו' עכ"ל. וכן ידוע לכל בקי בכתבי מרן
 האר"י ז"ל שמעט הדרושים הנמצאים מעצם כתב ידו, הם
 עמוקים מאד ומופשטים, ודומים קצת בסגנונם לסגנון קבלת
 הראשונים, והם קשי ההבנה מאד. אמנם תורת הרח"ו ז"ל יש
 בהם בהירות נפלאה וסגנונו קל ויפה ולשונו רחבה ועשירה עד
 למאד אשר לפי זה יש לנו לדעת שבחסד עליון זכינו שיתגלו
 סודות התורה לדורות עולם ע"י מרן הרח"ו ז"ל, שגילה הכל
 ביד רחבה ובעין טובה דו"ק ותשכח.

אמנם הכנות רבות ועצומות פעל ועשה מרן האר"י ז"ל כדי
 להכין את נשמת תלמידו מרן הרח"ו ז"ל לקראת יעודו כממלא
 מקומו אחריו וכמפיץ תורתו לדורות, וכאשר סיפר הרב שלומיל
 במכתביו וז"ל: החכם הגדול קודש הקדשים מהרח"ו נר"ו שהוא
 נחל נובע חכמה ואין שני לו בכל תפוצות ישראל, יען כי סמך
 הרב הגדול ידיו עליו וכו' והאציל מרוחו הקדוש עליו ותיקן את
 נשמתו, והעלה אותו מתחת לרגליו בכוונות ידועות ובסודות
 הנוגעות בנשמתו בפרט עכ"ל.

ועצם החידוש הגדול והפלא העצום, שהשיג מרן הרח"ו ז"ל

את חכמת רבו לאורכה ולרחבה, אשר היא כידוע ומפורסם ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים (אפילו החלק שגילה בכתיבותיו, וכידוע שלא גילה אלא רק מעט מזער ממה שהורשה בלבד, וכמ"ש בהקדמתו הנפלאה) בזמן כה קצר בערך שנה ועשרה חדשים, וכמ"ש ג"ע החיד"א ז"ל בערכו של מרן וז"ל: מהרח"ו ז"ל, רבים אמרו דכשבא ללמוד עם רבנו האר"י זצ"ל היה יותר גדול בשנים מהרב ז"ל ושכך מצאו כתוב בכתובים. ואני ענית"י. שאני הצעיר זכיתי וראיתי ספר החזיונות ממהרח"ו ז"ל מכתובת ידו וכתוב שם שנולד שנת הש"ג. והוא כשבא אצל הרב היה תחילת שנת של"א, וכפי זה היה לו כ"ח שנה ובשנת של"ב יום ה' לאב נלקח ארון האלהים רבנו האר"י זצ"ל זיע"א והיה בן ל"ח שנה. ובוא וראה שכל החכמה למד בשנה ועשרה חדשים והוא פלא, אך כבר נודע שהרב השקוה למהרח"ו ז"ל מבארה של מרים בים טבריה ונתיישרה החכמה בקרבו, ובצירוף נשמתו העליונה, והרב הקדוש המלמדו להועיל זיע"א עכ"ל. וגופא דעובדא איתא בספר פרי עץ חיים (שער הנהגת הלימוד) וז"ל: כשהיה הרב ר' חיים בא אצל הרב ללמוד הימנו זאת החכמה אז כל מה שלמד ממנו היה שוכח, ולא היה יכול להשיג שום דבר עד שהלכו שניהם יחד לטבריה, והרב זלה"ה הוליך להרב רבי חיים בתוך הים של טבריה בספינה קטנה שהיה שם, וכשהיו הולכים בתוך הים נגד עמודי בית הכנסת הישן לקח הרב זלה"ה כלי אחד ומלאו אותו מים מבין העמודים והיה משקה להרב רבי חיים זלה"ה, וא"ל עכשיו תשיג החכמה הרבה, כי המים ששתית היה מבארה של מרים, ומשם ואילך התחיל ליכנס בחכמה זו עכ"ל.

סדר מסירת הדרושים וחזרתם

בעניין סדר הלימוד בבית מדרשו של האר"י ז"ל, וסדר

מסירת הדרושים להרח"ו ז"ל ולשאר התלמידים, כתב הרב המקובל כמהר"ר חיים הכהן שיצק מים ע"י מהרח"ו ז"ל בהקדמת ספרו "טור ברקת" וז"ל: והנה מעולם האר"י לא לימד תורה זולת לקדוש רב חיים ויטאל זלה"ה, והעשרה היושבים עמו אין לומדים מפי האר"י ז"ל, רק אומר הקדמה אחת ומסתלק, כדרך משה רבנו ע"ה, וכולם לומדים עם הקדוש הרב חיים ויטאל ז"ל עכ"ל. ועל ענין זה רמז מרן הרח"ו ז"ל בסוף ספר החזיונות (שער הגלגולים הקדמה ט"ל) בדרוש "קשר החברים" בכואו למנות סדר החברייא קדישא סיעת"א דשמיי"א וז"ל: ולא ביאר לי מורי ז"ל סדרם, אבל כפי הסדר שסידר מורי ז"ל בענין חזרת קריאת הדרושים, הבנתי כי סדרם כך: כי תחלה הוא אני הצעיר חיים ויטאל, ואחר כך ה"ר יונתן סגיס ז"ל, ואח"כ מהר"י ארזין ז"ל, ואח"כ מהר"י כהן ז"ל, והשאר לא ידעתי וכו' עכ"ל. ודבר זה אישרוהו גדולי תלמידי האר"י ז"ל בכתב ידם ובחתימתם, שכן נמצא כתוב בשטר ההתקשרות שעשה מרן רח"ו ז"ל בינו לבין שאר התלמידים וז"ל: ונהיה נאמני רוח ומכסים דבר מכל מה שיאמר אלינו וכו' ולא נגלה לזולתנו שום סוד מכל מה שנשמע מפיו וכו' וגם לא מכל מה שלימד אותנו לשעבר אפילו ממה שלימד אותנו בחיי מורנו הרב הגדול כמהר"ר יצחק לוריא אשכנזי ז"ל, בכל אותו הזמן, ואפילו מה ששמענו מפי מורנו הרב ז"ל הנז', לא נוכל לגלותו בלי רשותו, אחר שלא היינו מבינים הדברים אלא על ידו, שהיה מחזירם לנו וכו' עכ"ל. וכבר העתקתי בקונטרס זה כמה לשונות המורים על זה, והדברים מובנים לכל מעיין ישר, ולכן אין צורך להכפיל הדברים.

נשמה כוללת

עוד מעלה יתירה ונפלאה היתה למרן הרח"ו ז"ל שעבור זה

נבחר הוא להיות הממלא מקום וממשיך דרכו בקודש נהדר של רבו האר"י ז"ל והמפרסם את תורתו בעולם ולדורות, והוא, כי היתה נשמתו נשמה כללית, ולא פרטית. זאת אומרת, שהשפעתו ופארותיו ברוחניות ובתורה, משתייכים ומתייחסים לפרטי בחינותיהם של כל אחד ואחד מישראל, כאילו הוא פרט מאותו השורש של הרח"ו ז"ל, והוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ, ידו בכל, ויד כל בו.

וז"ל של גאון המקובלים הראשונים, הרב משה זכותא זלה"ה באיגרותיו (סי' ו') וז"ל: ראה ראיתי את ספר הכונות שסידר הותיק והחסיד כמה"ר בנימין הכהן נר"ו, ואין ספק שהרבה יגיעות יגע, וכמה דברי יקר ראתה עיני. אבל צר לי מאד, דארכביה אריכשיה טובא, ורדה דבשו מהרבה גויות גורי האר"י ז"ל וכו', וסידר דברים אשר לא שמעם מפי גבורת הרח"ו ז"ל, כי כבר הודעתך פה אל פה, שכך מקובלני מצנועים מופלאים, שרוב הכוונות הנמצאות בשאר ספרי תלמידי האר"י ז"ל הן הנה היו להם לבדם, ולא לזרים אתן, כי רובם ככולם לפי שרשי נשמתם בפרטות, אבל הכתובות בספר הכונות הכולל הוא סולת נקייה, ושופרי דשופרי, דבר השווה לכל נפש, כי נשמת הרח"ו היא מסוד היסוד הנקרא כל, ויד כל בו עכ"ל.

וכן כתב הרב מקדש מלך משם הרמ"ז ז"ל וז"ל: בענין היחודים שנתן האר"י זלה"ה לתלמידיו, לכל אחד ואחד כפי שורש נשמתו, ויקשה בענין זה לכוין אדם אחר היחוד שלו. אך מה שנתן להרח"ו זלה"ה הוא דבר המתקבל לכל נפש ונפש מישראל, מצד שהיתה נשמתו מבחינת יסוד הקדושה, אשר הוא כולל כל הקומות כידוע ליודעי ח"ן עכ"ל.

אשר לפי זה נראה מסתבר, דלא רק את אשר קיבל מרן